

Helsinki 6.8.2021

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Asia: Professoriliiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi tutkimustietovarannosta, VN/17453/2021

Professoriliiton käsityksen mukaan kansallinen tutkimustietovaranto voi edistää henkilökohtaisiin perusoikeuksiin kuuluvaa tutkimuksen ja korkeimman opetuksen vapautta, jos yksittäisillä tutkijoilla on halutessaan mahdollisuus julkaista haluamiaan tietoja tutkimusvarannossa, muokata omia tietojiaan ja halutessaan poistaa tallentamansa tiedot tutkimustietovarannosta. Kansallisesta tutkimustietovarannosta voi myös olla hyötyä tilastollisissa tarkoituksissa sekä kansallisessa ohjauksessa. Professoriliitto toteaa, että asiasta säädettäessä tulee ratkaista myös se, miten tietojen siirtyminen niin sanottujen vapaiden tutkijoiden eli tutkimustoimijoihin sitoutumattomien osalta järjestetään.

Professoriliitto korostaa, että tutkimuksen harjoittajat ovat tutkijoita. Tutkijoilla on työhönsä oikeuksia, jotka perustuslaissa kuuluvat omistusoikeuden, julkaisuvapauden sekä tutkimuksen ja korkeimman opetuksen vapauden piiriin.

Tutkimustietovarannon keskeinen tietosisältö koostuu tietosuojasetuksessa määritellyistä henkilötiedoista, jotka liittyvät tutkijoihin. Henkilötietoja ovat tietosuojasetuksen mukaan kaikki tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyvät tiedot sekä erilliset tiedot, jotka yhdistettynä mahdollistavat tietyn henkilön tunnistamisen. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi tutkijan nimi, sähköpostiosoite ja ORCID –tunnus. Tutkimusta ei voida identifioida ilman tietoa tutkimuksen harjoittajista.

Edellä mainitusta johtuen tutkijoiden oikeudet on turvattava laissa tutkimustietovarannosta.

Tutkijoiden oikeudet on otettava huomioon esitettyä yksityiskohtaisemmin, koska luonnoksessa hallituksen esitykseksi on erotettu ”tutkimustoimijat” ja ”tutkijat”. Tutkijat jäävät tutkimustoimijoiden määritelmän ulkopuolelle. Tosiasiallisesti useimmat tutkimusalan toimijoista ovat kuitenkin tutkijoita ja suurin osa niistä tiedoista, joita tutkimustietovarantoon on tarkoitus tallentaa, liittyy tutkijoihin ja heidän harjoittamaansa tutkimukseen. Lakiehdotuksen 3 §:n 3 momentin kohdissa 1, 2, 5, 6 ja 7 mainitut tiedot liittyvät tutkijoihin tai heidän työhönsä. Tutkimustoimijoiden harjoittamaa toimintaa koskevat lähinnä kohdissa 3 ja 4 mainitut tiedot.

Lähtökohtana on pidettävä sitä, että tutkimustoimijat eivät saa luovuttaa tutkijoille kuuluvia tai tutkijoita koskevia yksilöityjä tietoja ilman tutkijoiden lupaa.

Lakiehdotuksen 5, 6 ja 7 §:ää on sen vuoksi täsmennettävä niin, että tutkijoiden oikeudet turvataan.

Professoriliitto esittää, että lakiehdotuksen 5 §:ään lisätään seuraava 3 momentti:

Tutkimustoimija ei saa luovuttaa tutkijaa ja tämän tutkimusta koskevia tietoja tutkimustietovarantoon ilman tutkijan nimenomaista suostumusta. Tutkimustoimijan on huolehdittava luovuttamiensa

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

tietojen poistamisesta, kun tutkija on peruuttanut suostumuksensa. Tutkimustoimijan on huolehdittava siitä, että 3 §:n 3 momentissa tarkoitettujen tietojen luovuttamiseen on tutkijan lupa ennen tietojen luovuttamista tutkimustietovarantoon.

Professoriliitto esittää, että lakiehdotuksen 6 §:n 1 momentti muutetaan kuulumaan seuraavasti:

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi muokata ja yhdistellä tutkimustietovarantoon tallennettuja tietoja siltä osin, kuin se on teknisesti välttämätöntä 4 §:n mukaisen käyttötarkoituksen toteutumiseksi.

Professoriliitto esittää, että lakiehdotuksen 6 §:n 3 momentti muutetaan kuulumaan seuraavasti:

Tutkija voi antaa tutkijan profiilipalvelussa suostumuksen omien 3 §:n 3 momentin mukaisten tietojensa näkyvyyteen ja luovuttamiseen kolmansille osapuolille teknisen rajapinnan avulla. Tutkija voi peruuttaa suostumuksensa.

Professoriliitto esittää, että lakiehdotuksen 7 §:n 1 momentti muutetaan kuulumaan seuraavasti:

Tutkimustietovarannossa on avoin tietopalvelu. Avoimessa tietopalvelussa näytetään 3 §:n 3 momentin 1—6 kohtien mukaisia tietoja. Tutkijan 3 §:n 3 momentin kohdissa 1—6 mainittuja tietoja ei näytetä, ellei tutkija ole antanut niiden julkaisuun suostumusta tutkijan profiilipalvelussa.

Professoriliitto esittää, että lakiehdotuksen 7 §:n 2 momentti selkeytetään seuraavasti:

Opetus- ja kulttuuriministeriö käsittelee 3 §:n 3 momentin 7 kohdan mukaisia tutkimussuunnitelmia viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (1999/621) 24 §:n 21 kohdan mukaisesti kansallisen tutkimusjärjestelmän tilastoinnissa ja semanttisen haun toteuttamisessa sanalouhinnan keinoin. Tuotettavia tilastoja voidaan julkaista avoimessa tietopalvelussa. Tilastoja ei saa tuottaa eikä julkaista niin, että siitä saattaa aiheutua haittaa tutkijalle taikka tutkimuksen tai kehittämistyön toimeksiantajalle.

Professoriliitto esittää, että lakiehdotusta täydennetään erillisellä kohdalla. Tutkimustoimijoiden tulee antaa tutkijalle mahdollisuus korjata virheelliset tiedot välittömästi virheen ilmennettyä.

Lopuksi Professoriliitto huomauttaa, että ehdotuksen kustannuksissa on huomioitu vain opetus- ja kulttuuriministeriön teknisen rajapinnan kustannuksia, ja niistä puuttuvat tutkimustoimijoille aiheutuvat lisäkustannukset sekä tutkimustiedon laadun varmistuksesta aiheutuvat kustannukset.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Jukka Heikkilä
puheenjohtaja

Tarja Niemelä
toiminnanjohtaja

Lausunnon valmistelija Professoriliiton hallituksen jäsen, professori Petri Mäntysaari.